

Stanisław Liszewski

FUNKCJA OSADNICTWA NADMORSKIEGO
W ŚWIETLE ANALIZY RUCHU TURYSTYCZNEGO.
PRZYKŁAD MIERZEI HELSKIEJ

LA FONCTION DE LA COLONISATION MARITIME
À LA LUMIÈRE DE L'ANALYSE DU MOUVEMENT TOURISTIQUE
LE CAS DU CORDON LITTORAL DE HEL

Zainteresowania geografów badaniami funkcji osadnictwa, zwłaszcza miast, sięgają początków XX w. (K. D z i e w o Ń s k i 1971) i posiadają bogaty dorobek metodyczny. Lukę w tych badaniach stanowi jednak funkcja turystyczno-wypoczynkowa, której znaczniejszy rozwój nastąpił dopiero po II wojnie światowej, a wielość form i postaci, w jakich występuje, przysparza licznych kłopotów w jej identyfikacji.

Wśród jednostek osadniczych, pełniących funkcje turystyczno-wypoczynkowe, szczególnie miejsce zajmują w Polsce osady nadmorskie. Warunki klimatyczne panujące na wybrzeżu Bałtyku powodują bowiem, iż sezon wypoczynkowy trwa tu bardzo krótko (J. G ł o w n i a 1978), a jego przedłużenie wymaga specjalnych inwestycji (budowa sanatoriów, zakładów przyrodoleczniczych, basenów krytych itp.). Miejscowości pozbawione tych urządzeń żyją podwójnym życiem, które przez 3/4 roku związane jest z trwałymi, często tradycyjnymi, podstawami gospodarczymi, a w sezonie letnim dodatkowo z napływem ludności w celach wypoczynkowych. Ten dualizm i sezonowość funkcji jest cechą charakterystyczną wielu osiedli wypoczynkowych, ale jego szczególne natężenie występuje w Polsce w strefie nadmorskiej.

W badaniach osadnictwa nadmorskiego konieczne staje się zatem określenie tej dodatkowej, sezonowej funkcji, której natężenie zmienia rytm życia i charakter osady, głównie na czas trwania sezonu, ale z coraz bardziej wyraźnymi tendencjami do trwałości, zwłaszcza w zakresie fizjonomii i układu przestrzennego.

W dotychczasowych badaniach, dla określenia funkcji turystyczno-wypoczynkowej osadnictwa, posługiwano się najczęściej pięcioma miernikami: waloryzacją środowiska naturalnego (J. W a r s z y ń s k a 1970, 1974), stanem zagospodarowania turystycznego (A. J a c k o w s k i 1981), użytkowaniem ziemi (A. M a t c z a k 1982), a także zmianami ekonomicznymi (M. D r z e w i e c k i 1980) oraz wielkością ruchu turystycznego (S. O s t r o w s k i 1972). Mierniki te w różnym stopniu są przydatne do badania różnych jednostek osadniczych.

Zdaniem naszym w przypadku osadnictwa nadmorskiego, najbardziej odpowiednią metodą pomiaru funkcji turystyczno-wypoczynkowej jest wielkość ruchu turystycznego. W mierniku tym kryje się bowiem w sposób bezpośredni atrakcyjność środowiska oraz zagospodarowanie turystyczne, które ten ruch wywołują. Pozostałe z wymienionych mierników, odzwierciedlają natomiast następstwa, często długotrwałego napływu turystów do badanych miejscowości.

Badania szczegółowe przeprowadzono na wybranym fragmencie Mierzei Helskiej (od Władysławowa do Juraty), starając się zidentyfikować funkcję turystyczno-wypoczynkową miejscowości Chałupy, Kuźnica, Jastarnia i Jurata. Wybór zarówno terenu badań, jak i konkretnych miejscowości był celowy i został podyktowany ustronnością położenia geograficznego, walorami wypoczynkowymi środowiska naturalnego Mierzei Helskiej (morze, zatoka, wydmy, las sosnowy), różną genezą miejscowości, a także brakiem na tym terenie dwóch wiodących funkcji osadniczych, to znaczy przemysłu i rolnictwa.

Przystępując do badań sformułowano następujące hipotezy robocze:

1. Wybrane do badań szczegółowych miejscowości nadmorskie Półwyspu Helskiego posiadają okresowo zmienną strukturę funkcjonalną. Obok funkcji podstawowych, w sezonie letnim (czerwiec-wrzesień) przyjmują one funkcję dodatkową obsługi ruchu turystyczno-wypoczynkowego. Funkcja ta w okresie trwającego sezonu staje się pierwszoplanowa, a jej znaczenie gospodarcze i społeczne wydłuża się w czasie.

2. Miarą funkcji sezonowej jest wielkość ruchu turystycznego napływającego na ten teren.

3. W istniejących warunkach prawnych i ekonomicznych najbardziej wiarygodną metodą określenia wielkości ruchu turystycznego w miejscowościach nadmorskich jest pomiar wypoczywających na plaży.

4. Zastosowana metoda pomiaru umożliwia identyfikację funkcji turystyczno-wypoczynkowej miejscowości nadmorskich.

Celem pracy jest określenie rozmiarów i znaczenia funkcji turystyczno-wypoczynkowej miejscowości Chałupy, Kuźnica, Jastarnia i Jurata poprzez empiryczną weryfikację przyjętych hipotez badawczych.

Wytypowane do badań szczegółowych miejscowości powstawały w różnych okresach historycznych, różna była też ich geneza. Do najstarszych miejscowości na Półwyspie Helmskim należy Jastarnia, która po raz pierwszy wzmiankowana jest w 1378 r. z racji nadania jej przez Krzyżaków praw lokacyjnych. Znacznie późniejsze są wiadomości o Kuźnicy (1663 r.) oraz Chałupach, które występują po raz pierwszy w aktach urzędowych z 1678 r. Najmłodszą z badanych miejscowości jest Jurata, która założona została w okresie dwudziestolecia międzywojennego (1928 r.).

Geneza Jastarni, Kuźnicy, Chałup, a także włączonej do Jastarni w 1954 r. miejscowości Bór, związana była wyłącznie z rybołówstwem (K. Polówna 1937). Pierwotnie były to prawdopodobnie osady zamieszkałe sezonowo, tylko w okresie większych połowów (Jastarnia), później wsie rybackie o samorządnym układzie zabudowy (Z. Batorowicz 1970). Funkcja rybacka od powstania tych osiedli do chwili obecnej odgrywa ważną rolę, choć jej znaczenie, zwłaszcza w ostatnim okresie szybko maleje (tab. I).

Tabela I

Ludność utrzymująca się z rybołówstwa
w wybranych miejscowościach Półwyspu Helmskiego
Population vivant de la pêche dans les localités choisies
de la péninsule de Hel

Miejscowość Localité	Procent ogółu ludności utrzymującej się z rybołówstwa Pourcentage du total de la population vivant de la pêche		
	1885 ^a	1951 ^b	1960 ^a
Bór	98,9	71,5	50,5
Jastarnia	99,9	76,0	
Kuźnica	95,4	97,4	68,8
Chałupy	97,1	98,7	78,1

Zródło: a — Z. Batorowicz, *Mortologia osadnictwa rybackiego na wybrzeżu polskim*, „Zeszyty Naukowe UŁ”, seria II, z. 38.
b — J. Borowik, 1964, *Województwo gdańskie. Zarys geograficzno-gospodarczy*, Warszawa.

Potwierdzają to wyniki kolejnych spisów ludności, z których m. in. wynika, iż w Jastarni udział mieszkańców utrzymujących się z rybołówstwa spadł w 1978 r. do około 21% (A. Węglińska 1986). Przyczynami tych zmian jest z jednej strony możliwość podjęcia innej (np. w przemyśle), łatwiejszej pracy zarobkowej w pobliskich i dobrze sko-

munikowanych miejscowościach (np. Władysławowo czy Trójmiasto), z drugiej zaś rozwój usług w tym także turystycznych. W klasyfikacji funkcjonalnej miast polskich (M. J e r c z y ń s k i 1977), Jastarnia zaliczona została do grupy miast o bardzo silnej funkcji mieszkaniowej, w której dominują usługi.

Nieco odmiennie proces odchodzenia od rybołówstwa przebiega w Kuźnicy i Chałupach. Miejscowości te jako pozbawione funkcji administracyjnych w mniejszym stopniu korzystają z rozwoju miejscowych usług, a podjęcie pracy zarobkowej związane jest tu z codziennymi wyjazdami poza ich obręb. Stąd też w miejscowościach tych rybołówstwo nadal odgrywa znaczącą rolę w życiu ekonomicznym mieszkańców.

Zupełnie odmienną funkcję posiada Jurata, która od podstaw tworzona była jako kąpielisko morskie. Szeroko rozumiana funkcja turystyczno-wypoczynkowa jest nadal podstawą egzystencji niewielkiej liczby stałych mieszkańców tej miejscowości.

Dokonany przegląd głównych funkcji badanych osad wskazuje na ich zróżnicowanie. Chałupy i Kuźnica nadal żyją „z morza”, w Jastarni te pierwotne funkcje wyparły usługi oraz dojazdy do pracy w przemyśle, a Jurata niezmiennie, od lat egzystuje z obsługi ruchu turystyczno-wypoczynkowego.

Te podstawowe funkcje wzbogacone są każdego roku w sezonie letnim o dodatkową (lub w przypadku Juraty, zintensyfikowaną) funkcję turystyczno-wypoczynkową, będącą celem naszych badań.

Zainteresowania nasze dotyczą miasta Jastarni w jego granicach fizjonomicznych, a nie administracyjnych (2464 mieszkańców w 1983 r.), oraz miejscowości: Jurata (507 stałych mieszkańców), Kuźnica (670 mieszkańców) i Chałupy (384 mieszkańców).

Jak już wspomniano, za najbardziej przydatną metodę określenia funkcji turystyczno-wypoczynkowej miejscowości nadmorskich uznać można pomiar ruchu turystycznego. S. O s t r o w s k i (1972) wymienia trzy grupy metod badań ruchu turystycznego: badania wyczerpujące, częściowe i inne.

W badaniach terenowych prowadzonych w lipcu 1983 r. przez Zakład Geografii Miast i Turyzmu Instytutu Geografii Ekonomicznej i Organizacji Przestrzeni Uniwersytetu Łódzkiego przy udziale 12 studentów III roku specjalności geografia turystyki tego uniwersytetu¹, zasto-

¹ W badaniach udział brali: dr E. Dziegieć, dr A. Matczak, mgr E. Haładaj, mgr J. Fischbach — pracownicy Zakładu oraz następujący studenci: K. Dudek, E. Frej, B. Galia, A. Gortat, M. Jędraszek, T. Królak, Z. Marczak, J. Mazurkiewicz, E. Woźniak, B. Olszewska, M. Pisarski, A. Wychowaniec oraz autor tego artykułu. Kierownikiem badań był dr A. Matczak.

sowano kilka rodzajów metod badawczych ruchu turystycznego. Z grupy metod wyczerpujących przeprowadzono rejestrację zorganizowanej bazy noclegowej, inwentaryzując hotele, ośrodki wypoczynkowe, pola namiotowe i campingi. Wykorzystano także metody badań częściowych, przeprowadzając ankietę wśród właścicieli zarejestrowanych w Przedsiębiorstwie Usług Turystycznych „Hel”, kwater prywatnych. Z grupy metod nazwanej przez S. Ostrowskiego — innymi, przeprowadzono jednodniowy pomiar ruchu na drodze kołowej prowadzącej na Półwysep Helski.

Badania te, teoretycznie winny doprowadzić do określenia globalnej liczby osób wypoczywających w interesujących nas miejscowościach. Zastrzeżenie wyrażone w określeniu teoretycznie jest tu właściwe, bowiem w praktyce tak prowadzone badania nie dały w pełni wiarygodnego rezultatu. Największe odchylenie od rzeczywistości przyniosły badania ankietowe kwater prywatnych, które stanowią tu znaczną część bazy noclegowej, a np. w Kuźnicy są jedyną możliwością noclegową. Mało poprawne wyniki badania kwater prywatnych spowodowane były dwoma głównymi przyczynami.

Pierwsza, formalna wynikająca z faktu, iż w 1983 r. nie obowiązywał przepis nakazujący rejestrację kwater władzom administracyjnym, druga psychologiczna, która przejawiała się w niechęci do udzielania wiarygodnych informacji przez właścicieli kwater. Potwierdziły to badania sprawdzające.

Przyjmując założenie, iż wszyscy lub zdecydowana większość przebywających w miejscowościach nadmorskich, w upalne, słoneczne dni korzysta z plaży, dokonano pomiarów wypoczywających na plaży, określając ich liczbę, uproszczoną strukturę wieku, strukturę płci oraz zmienność w czasie. Badania przeprowadzono w godz. od 10⁰⁰ do 12⁰⁰ oraz od 14⁰⁰ do 16⁰⁰ w słoneczne, plażowe dni 6 lipca (środa) i 10 lipca (niedziela) 1983 r. Wyniki tych pomiarów, po konfrontacji z badaniami ankietowymi, uznano w dalszej części pracy za wiarygodne dla określenia wielkości ruchu turystycznego w badanych miejscowościach.

1. WIELKOŚĆ RUCHU TURYSTYCZNEGO W ŚWIETLE REJESTRACJI BAZY NOCLEGOWEJ

Przeprowadzone badania wykazały, iż w trzech miejscowościach Jastarni, Juracie oraz w Chałupach znajdowały się zorganizowane i prowadzone przez zakłady pracy, organizacje i instytucje, ośrodki wypoczynkowe. Łącznie zinwentaryzowano 30 ośrodków, z tego najwięcej bo 17 na terenie Jastarni (tab. II). Ośrodki te różnią się wiekiem

Tabela II

Ruch turystyczny w ośrodkach wypoczynkowych badanych miejscowości Półwyspu Helskiego (stan w 1983 r.)

Mouvement touristique dans les centres de repos des localités examinées de la péninsule de Hel (en 1983)

Miejscowość Localité	Ośrodki Les centres		Miejsca noclegowe Les places de couchage	Potencjalne osobodni ^a Nombre de personnes/jour (en puissance)				
	ogółem au total	czynne powyżej 5 mies. y compris ceux ouverts pendant plus de 5 mois		ogółem w roku w tys. au total dans une année (en mille)	udział procentowy miesiący répartition sur mois en %			
					VI	VII	VIII	IX
Jurata	10	8	1 621	391,0	10,9	11,6	11,6	9,8
Jastarnia	17	3	2 027	201,0	22,6	28,7	28,3	16,1
Kuźnica	—	—	—	—	—	—	—	—
Chałupy	3	—	121	8,2	20,5	41,9	37,6	—
Ogółem	30	11	3 769	600,2	15,0	17,7	17,5	11,7

^a Liczbę potencjalnych osobodni obliczono mnożąc liczbę miejsc noclegowych w każdym ośrodku przez liczbę dni uruchamianych turnusów. Teoretycznie założono, że wszystkie miejsca w każdym turnusie wykorzystane są w 100%. Stąd jest to wartość potencjalna.

Zr ó d ł o: Terepne badania ankietowe przeprowadzone w 1983 r.

i standardem oraz wielkością i sezonowością. Z ogólnej liczby 13 (czyli ponad 43%) ośrodków powstało w okresie międzywojennym. Równie dużo jest na badanym terenie ośrodków młodych powstałych w latach siedemdziesiątych. Koncentrują się one głównie w Jastarni (10 ośrodków) i w Juracie (3 ośrodki).

Pod względem wielkości, mierzonej liczbą miejsc noclegowych zróżnicowanie ośrodków wypoczynkowych jest tu znaczne i sięga od 16 do 460 miejsc. Najmniejsze ośrodki zlokalizowane są w Chałupach, a największe w Juracie. W Jastarni, obok ośrodków bardzo dużych („Posejdon”, PKP czy „Wapcer”) przeważają obiekty małe o kilkudziesięciu miejscach.

Ośrodki wypoczynkowe w badanych miejscowościach, ze względu na swój stan techniczny oraz standard, czynne są w różnych okresach. Najwięcej, bo aż 11 (ponad 36%) przyjmuje wypoczywających przez pięć i więcej miesięcy w roku (do 11 miesięcy), pełniąc po sezonie letnim funkcje sanatoryjne. Wśród nich aż 8 znajduje się w Juracie, co stanowi 80% wszystkich ośrodków tej miejscowości. Od 2 do 3

miesiący w roku czynnych jest 14 ośrodków, w tym wszystkie mieszczące się w Chałupach i większość ośrodków Jastarni. Pozostałe 5 ośrodków funkcjonuje w przedłużonym sezonie, to znaczy 3,5—4 miesiący.

We wszystkich zinwentaryzowanych ośrodkach mogło w 1983 r. przebywać jednorazowo 3769 osób z czego najwięcej w Jastarni, a najmniej w Chałupach (tab. II). Opierając się o wywiady przeprowadzone z kierownikami ośrodków, można przyjąć, iż miejsca noclegowe w lipcu i sierpniu 1983 r. były wykorzystane w 100%, w pozostałych miesiącach sezonu wykorzystanie to kształtowało się w granicach 60—80%.

Wyliczając potencjalną liczbę osobodni dla ośrodków wypoczynkowych badanych miejscowości, otrzymano wielkość ponad 600 tys., z czego blisko 2/3 przypada na Juratę dysponującą ośrodkami czynnymi cały rok. Analiza potencjalnej liczby osobodni pozwala stwierdzić, iż dla Chałup podstawowy sezon wypoczynkowy w ośrodkach trwa praktycznie przez dwa miesiące (lipiec-sierpień) dla Jastarni trzy (czerwiec, lipiec, sierpień), a dla Juraty jest on wydłużony do kilku miesięcy w roku.

Drugim składnikiem bazy noclegowej, dającym się badać metodą rejestracji bezpośredniej, są pola namiotowe. Na odcinku Półwyspu Helskiego od Władysławowa po wschodnią granicę Juraty znajduje się siedem pól namiotowych i campingów, z czego pięć leży w pobliżu granic fizjonomicznych lub na terenie badanych miejscowości, dwa pozostałe, tzn. camping 152 „Kaper” oraz camping 72 „Małe Morze” zlokalizowane są w pobliżu Władysławowa i dlatego zostały pominięte w dalszej analizie.

Z pięciu badanych pól namiotowych, cztery znajdują się na terenie Chałup lub w najbliższym ich sąsiedztwie a piąte zlokalizowane jest w Jastarni. Łącznie pola te dysponują 1860 miejscami dla osób nocujących pod namiotami lub w przyczepach campingowych, z czego 100 miejsc znajdowało się w Jastarni, a pozostałe w Chałupach, lub w pobliżu tej miejscowości. Dwa z tych obiektów czynne są przez trzy miesiące w roku, trzy pozostałe tylko w lipcu i sierpniu. Zakładając pełne wykorzystanie tych obiektów przez cały sezon można wyliczyć, iż dysponują one 138 600 potencjalnymi osobodniami. Przeprowadzone wywiady wśród kierowników pól namiotowych pozwalają ocenić, iż tylko w okresach długotrwałej pogody pola namiotowe wykorzystywane są w 100%, co np. w 1982 r. miało miejsce niemal przez cały lipiec i sierpień. W roku tym skorzystało z tych pięciu pól namiotowych około 11 tys. turystów.

Najtrudniejsze i najmniej wiarygodne z badań przeprowadzonych metodą ankietową dotyczyły bazy noclegowej w kwaterach prywatnych

czterech badanych miejscowości. Przyczyny tych trudności wyjaśniono wcześniej.

Szczegółowe badania ankietowe przeprowadzono dla kwater prywatnych będących w 1983 r. w dyspozycji PUT „Hel” oraz PT „Turysta”.

Z zestawienia wynika (tab. III), iż najwięcej osób korzysta z kwater prywatnych na terenie Jastarni, gdzie ich liczba jest o połowę

Tabela III

Ruch turystyczny w kwaterach prywatnych badanych miejscowości
Półwyspu Helskiego (stan w 1983 r.)

Mouvement touristique dans les logements privés dans les localités examinées
de la péninsule de Hel

Miejscowość Localité	Domy z kwaterami prywatnymi Les maisons louant les logements	Miejsca noclegowe Les places de couchage	Szacunkowa liczba osób korzystają- cych z kwater w 1983 ^a Nombre taxatif de personnes profitant des chamb- res louées	Potencjalne osobodni w sezonie ^b Nombre potentiel de personnes/ /jour en saison
Jurata	25	215	1 183	16 125
Jastarnia	142	1 103	3 750	82 725
Kuźnica	16	171	735	12 825
Chałupy	21	221	796	16 575
Ogółem	204	1 710	6 464	128 250

^a Szacunek oparto o wyliczenia przeprowadzone dla 1982 r. Informacje statystyczne dla tego roku dotyczyły liczby miejsc noclegowych oraz liczby faktycznie przebywających turystów. W oparciu o te dwie wartości wyliczono wskaźnik obciążenia jednego miejsca, który dla 1982 r. wynosił: w Jastarni — 3,4, Kuźnicy — 4,3, Juracie — 5,5. Wskaźniki te przyjęto do wyliczenia szacunku dla 1983 r.

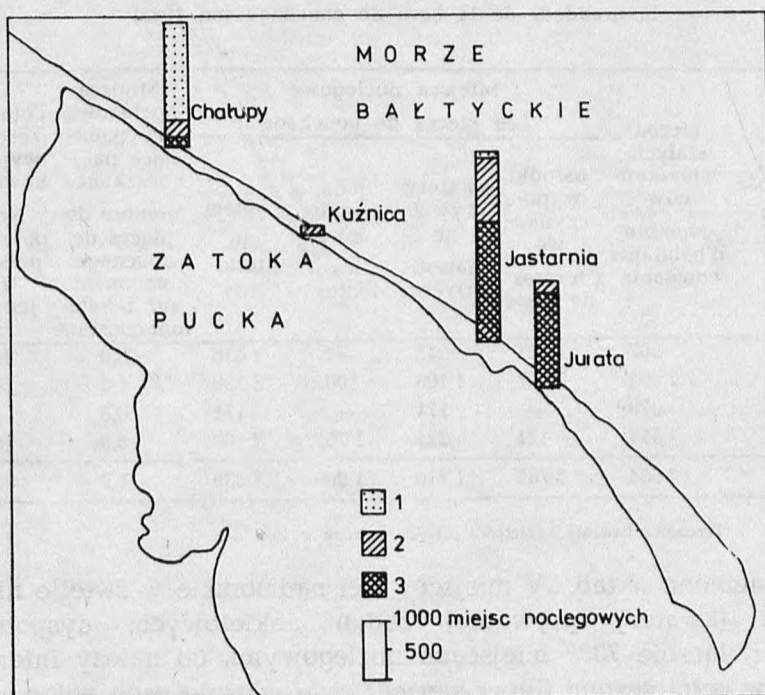
^b Za sezon letni w kwaterach prywatnych przyjęto uważać okres 2,5 miesiąca. Wyliczenie to przyjęto w oparciu o przeprowadzone wywiady terenowe.

Zródło: Terenowe badania ankietowe przeprowadzone w 1983 r., które zostały uzupełnione materiałem zebrany w czasie prac inwentaryzacyjnych prowadzonych nad użytkowaniem ziemi we wszystkich interesujących nas miejscowościach nadmorskich.

mniejsza od liczby miejsc w ośrodkach wypoczynkowych a zarazem stanowi 64,5% wszystkich, zinwentaryzowanych w tym badaniu, miejsc noclegowych w kwaterach prywatnych. W pozostałych trzech miejscowościach liczby miejsc w kwaterach są zbliżone i oscylują w granicach 200.

Interesujące spostrzeżenia dotyczące długości wynajmu kwatery przez jedną osobę, przynoszą wskaźniki obciążenia obliczone dla 1982 r. Okazuje się, iż najdłuższe pobyty mają miejsce w Jastarni i w Cha-

łupach a najkrótsze w Juracie. Wskaźnik ten koreluje z charakterem wypoczynku w poszczególnych miejscowościach. Jastarnia, a głównie Chałupy to miejscowości wypoczynku indywidualnego, niezorganizowanego, stąd długie, sięgające średnio 3 tygodni i więcej pobyty statystycznego mieszkańca kwatery. Inaczej sytuacja ta wygląda na terenie Kuźnicy, w której większość zinwentaryzowanych przez nas kwater zagospodarowało PT „Turysta” organizując typowe, 14-dniowe turnusy wczasowe. W przypadku Juraty kwatery prywatne pełnią funkcję uzupełniającą dla ośrodków wczasowych lub sanatoryjnych stąd inny jest ich rytm wynajmowania.

Rys. 1. Struktura bazy noclegowej w badanych miejscowościach Półwyspu Helskiego w 1983 r.

1 — liczba miejsc noclegowych na polach namiotowych i campingach, 2 — liczba miejsc noclegowych w kwaterach prywatnych, 3 — liczba miejsc noclegowych w ośrodkach wypoczynkowych

Structure de la base de couchage dans les localités analysées de la péninsule de Hel en 1983

1 — nombre de places de couchage sous les tentes et sur les terrains de camping, 2 — nombre de places de couchage dans les logements privés, 3 — nombre de places de couchage dans les centres les repos

Przeprowadzona analiza ruchu turystycznego w ośrodkach wypoczynkowych, na polach namiotowych i campingach oraz w kwaterach prywatnych wyczerpuje miejsca noclegowe w interesujących nas miejscowościach nadmorskich. Tym samym winna ona umożliwić przeprowadzenie globalnej oceny wielkości ruchu turystyczno-wypoczynkowego na badanym terenie (tab. IV).

Tabela IV

Ruch turystyczny w miejscowościach Półwyspu Helskiego określony w oparciu o wielkość bazy noclegowej
(stan w 1983 r.)

Mouvement touristique dans les localités de la péninsule de Hel défini selon la grandeur de la base de couchage (en 1983)

Miejscowość Localité	Liczba stałych mieszkańców Nombre d'habitants constants	Miejsca noclegowe Les placés de couchage				ogółem au total	Miejsca noclegowe przypadające na 1 mieszkańca Nombre de places de couchage échouant sur 1 habitant constant	Potencjalne osobodni wypoczynkowe w tys. Nombre potentiel de personnes/ /jour (en mille)
		ośrodki wypoczynkowe centres de repos	kwatery prywatne maisons privées	pola namiotowe les tentes				
Jurata	507	1 621	215	—	1 836	3,6	407,1	
Jastarnia	2 464	2 027	1 103	100	3 230	1,3	292,7	
Kuźnica	629	—	171	—	171	0,3	12,8	
Chałupy	354	121	221	1 760	2 102	5,9	154,4	
Ogółem	3 954	3 769	1 710	1 860	7 339	1,9	867,0	

Zródło: Terenowe badania ankietowe przeprowadzone w 1983 r.

Wymienione w tab. IV miejscowości nadmorskie w świetle niekompletnych (kwatery prywatne) badań ankietowych, dysponowały w 1983 r. łącznie 7339 miejscami noclegowymi, co należy interpretować, iż w pełni sezonu (lipiec-sierpień), tyle właśnie osób wypoczywało (każdego dnia) w tych miejscowościach, nie licząc wycieczek jednodniowych i innych okazjonalnych przyjazdów lub przejazdów.

Największą ilością miejsc noclegowych dysponowała Jastarnia, najmniejszą Kuźnica.

Potencjalne osobodni wypoczynku, wyliczone dla całego badanego obszaru zamykają się liczbą 867 tys. w skali roku, przy czym w ponad 80% (700 tys. osobodni) odnosi się to do dwóch tylko miejscowości — Juraty i Jastarni. Porównanie tej wartości z wynikami badań ruchu turystycznego prowadzonymi przed 20 laty (R. Ł a z a r e k 1964),

ze względu na inną metodologię, jest utrudnione, można jednak stwierdzić wzrost globalnych możliwości recepcyjnych tego obszaru co związane jest z rozwojem bazy noclegowej ośrodków wypoczynkowych².

Miarą znaczenia ruchu turystycznego mogą być wskaźniki liczby miejsc noclegowych przypadających na stałego mieszkańca poszczególnych miejscowości. Przyjmując za podstawę ogólną liczbę miejsc noclegowych, bez względu na ich standard i sezonowość, największą ich ilością, w przeliczeniu na stałego mieszkańca, dysponują Chałupy (5,9) a najmniejszą Kuźnica (0,3). Ta dominacja Chałup wynika z bardzo dużej pojemności pól namiotowych znajdujących się w tej miejscowości lub w jej najbliższym sąsiedztwie.

Analogiczne wskaźniki wyliczone dla trwałej bazy noclegowej (ośrodki i kwatery) zmieniają przedstawioną w tabeli 4 kolejność miejscowości. Największą ilością stałych miejsc noclegowych w stosunku do mieszkańców dysponuje Jurata (3,6) a dalszą kolejność tworzą Jastarnia (1,3), Chałupy (1,0) i Kuźnica (0,3). Jeszcze dokładniejsza analiza pozwala stwierdzić, iż w Juracie na każdego stałego mieszkańca przypada aż 3,2 miejsca w ośrodku wczasowym (w Jastarni 0,8 a w Chałupach 0,3), a liczba miejsc w kwaterach prywatnych jest bardzo zbliżona. W Chałupach przypada bowiem na stałego mieszkańca po 0,6 miejsca w kwaterze, w Juracie i Jastarni po 0,4 a w Kuźnicy — 0,3. Wskaźniki obciążenia bazą noclegową stałych mieszkańców badanych miejscowości wskazują na rolę i znaczenie, jakie turystyka i wypoczynek odgrywają na tym terenie. Globalnie na każdego mieszkańca przypada 1,9 miejsca noclegowego, w tym 1,0 miejsc w ośrodkach wypoczynkowych, 0,5 miejsca na polach namiotowych i campin-gach oraz 0,4 miejsca w kwaterach prywatnych.

2. WIELKOŚĆ RUCHU TURYSTYCZNEGO W ŚWIETLE POMIARU WYPOCZYWAJĄCYCH NA PLAŻY

Pamiętając o wątpliwościach i zastrzeżeniach, jakie wystąpiły przy ocenie wiarygodności materiałów zebranych metodą ankietową, zwłaszcza w stosunku do kwater prywatnych, zdecydowano zweryfikować

² Jeszcze trudniejsze, ze względu na inny sposób pomiaru, jest porównywanie ruchu wypoczynkowego w okresie międzywojennym. Dla orientacji warto jednak podać za S. Leszczyckim (1939), że w 1933 r. w omawianych miejscowościach wypoczywało: Chałupy 359, Jastarnia 3643, Jurata 1420 i Kuźnica 1104 osoby. Według W. Leszczyckiej (1939), frekwencja w sezonie letnim 1938 r. w badanych miejscowościach wynosiła: Chałupy 1008, Jastarnia 8283, Jurata 2003 i Kuźnica 1733 osoby wypoczywające.

wyliczoną wielkość ruchu turystycznego za pomocą metody bezpośredniego pomiaru wypoczywających na plażach.

Pomiar wykonano dwa razy w upalne, słoneczne dni: 6 (środa) i 10 (niedziela) lipca 1983 r., obejmując nim całą długość plaży od strony otwartego morza na odcinku od portu we Władysławowie po wschodnią granicę Juraty, łącznie 24 km. Dla celów pomiarowych badany teren podzielono na dziewięć różnej długości odcinków, których granice wyznaczono w taki sposób, aby nie dzieliły one plaż użytkowanych przez wypoczywających w poszczególnych miejscowościach. Najdłuższy (IV) odcinek pomiarowy liczył 4 km długości i obejmował plażę między miejscowościami Chałupy i Kuźnica, najkrótszy (IX) 1875 m — plaża miejscowości Jurata. Dla usprawnienia dalszego opracowania odcinki zostały ponumerowane od I do IX w kierunku z zachodu na wschód (od Władysławowa do Juraty — tab. V).

Pomiar prowadzono każdego dnia przez cztery godziny podzielone na dwie serie, przedpołudniową (10⁰⁰—12⁰⁰) i popołudniową (14⁰⁰—16⁰⁰). Technika pomiaru była bardzo prosta. O godz. 10⁰⁰ wszyscy prowadzący badania wyruszali ze wschodniej granicy swojego odcinka i posuwając się w kierunku zachodnim zliczali, na przygotowanych wcześniej formularzach, osoby wypoczywające na plaży oraz kąpiące się w morzu. Liczono także osoby spacerujące po plaży lub brzegiem morza. W trakcie zliczania wypoczywających określano płeć i wiek z podziałem na pięć grup (przedszkolaki), dzieci w wieku szkolnym, młodzież, dorośli, starcy). Pomiar kończono o godz. 11⁰⁰ na zachodniej granicy każdego odcinka i natychmiast rozpoczynano powrót w kierunku wschodnim, który kończono punktualnie o godz. 12⁰⁰. Po przerwie obiadowej powtarzano te same czynności. W pomiarach każdego dnia uczestniczyło 15 osób (pracownicy i studenci UŁ). Prowadzący pomiary wysoko oceniają wiarygodność zebranego materiału, co wynika z bezpośredniego kontaktu wzrokowego z całą szerokością badanej plaży. Utrudnieniem w pomiarach była duża ruchliwość części wypoczywających osób, zwłaszcza dzieci i młodzieży oraz znaczne zgrupowania wypoczywających przy kilku wejściach na plażę. Zebrany metodą pomiarów bezpośrednich materiał liczbowy, może zdaniem autora, stać się podstawą do określenia wielkości oraz struktury ruchu turystyczno-wypoczynkowego badanych miejscowości nadmorskich.

Liczba wypoczywających na plaży była wartością zmienną zarówno na poszczególnych odcinkach pomiarowych (zmiennosc przestrzenna), jak również w różnych godzinach i dniach (zmiennosc czasowa). Pomiar wykonany w srode 6 lipca wykazal, iz kulminacja wypoczywających na plaży przypada na godz. 11⁰⁰—12⁰⁰, kiedy to na całym badanym obszarze wypoczywalo ponad 8,4 tys. osob (tab. V). Niewiele

Tabela V

Wielkość ruchu turystycznego określona za pomocą pomiaru na plaży
(stan w dniach 6 i 10 VII 1983 r.)

Grandeur du mouvement touristique défini à l'aide d'une évaluation sur plage
(le 6 et le 10 juillet 1983)

Charakterystyka badanych odcinków plaży			Wielkość ruchu turystycznego na plaży			
Caractéristique des secteurs examinés de la plage			Grandeur du mouvement touristique sur la plage			
odcinek secteur	długość odcinka (w metrach) longueur de la plage (en mètres)	nazwa odcinka (nazwa miejscowości, do której zaliczono odcinek plaży) nom du secteur (nom de la localité à laquelle appartient la plage)	środa		niedziela	
			mercredi le 6 VII		dimanche le 10 VII	
			osoby			
			personnes			
			godzina heures 11 ⁰⁰ —12 ⁰⁰	na 100 m plaży sur 100 m de plage	godzina heures 11 ⁰⁰ —12 ⁰⁰	na 100 m plaży sur 100 m de plage
I	2 625	Władysławowo	823	31,4	897	34,2
II	3 000	Chałupy (camping)	821	27,4	835	27,8
III	1 950	Chałupy (wieś)	820	42,1	1 194	61,2
IV	4 000	Chałupy (plaża naturystów)	453	11,3	863	21,6
V	2 875	Kuźnica	707	24,6	773	26,9
VI	2 750	Jastarnia (ośrodek PKP)	205	7,5	380	13,8
VII	2 200	Jastarnia	1 899	86,3	2 174	98,8
VIII	2 725	Jastarnia-Bór	1 501	55,1	1 031	37,8
IX	1 875	Jurata	1 189	63,4	1 916	102,2
Razem	24 000	—	8 418	35,1	10 063	41,9

Źródło: Pomiar terenowy na plaży.

Struktura wieku wypoczywających na plaży
Structure de l'âge des personnes prenant du repos

		Pomiar w dniu 6 VII w godz. 11 ⁰⁰ —12 ⁰⁰ Evaluation faite le 6 VII dans les heures 11 ⁰⁰ —12 ⁰⁰						
		wypoczywający wg grup wiekowych w % pourcentage des personnes prenant du repos selon l'âge						
Odcinek Secteur	ogólna liczba wypoczywających nombre total de personnes prenant du repos	ogółem au total	wiek przedszkolny âge préscolaire	dzieci ze szkół podstawowej élèves des écoles primaires	młodzież jeunesse	dorośli adultes	starcy vieillards	
I	823	100,0	23,8	10,0	15,4	49,8	1,0	
II	821	100,0	10,1	26,9	24,0	38,9	0,1	
III	820	100,0	14,1	38,0	10,2	36,0	1,7	
IV	453	100,0	10,8	4,2	6,6	76,6	1,8	
V	707	100,0	25,8	11,8	6,6	55,7	0,1	
VI	205	100,0	12,7	16,6	15,6	53,7	1,4	
VII	1 899	100,0	17,2	15,0	12,8	53,8	1,2	
VIII	1 501	100,0	12,3	16,9	12,4	57,7	0,7	
IX	1 189	100,0	16,8	14,0	9,6	57,7	1,9	
Ogółem	8 418	100,0	16,1	17,2	12,8	52,8	1,1	

Z r ó d ł o: Pomiar terenowy na plaży.

mniej osób (7,1 tys.) korzystało z plaży w godz. 10⁰⁰—11⁰⁰, natomiast w porze poobiedniej liczba ta zdecydowanie zmalała (około 5 tys. osób). Kulminacyjne wielkości wypoczywających w godz. 11⁰⁰—12⁰⁰ — odnoszą się tego dnia do wszystkich badanych odcinków, z wyjątkiem jednego (odcinek III). Najwięcej ludzi wypoczywało w tym dniu w odcinkach VII i VIII (Jastarnia) oraz IX (Jurata). Najmniejsza frekwencja była w odcinku VI, gdzie maksymalnie wypoczywało około 200 osób oraz na plaży naturystów (odcinek IV). Wielkość ruchu turystyczno-wypoczynkowego oraz jego natężenie w czasie ulegają dość istotnym zmianom w dniu świątecznym (niedziela 10 lipca). Wprawdzie godziny największego ruchu pozostały te same (11⁰⁰—12⁰⁰), ale liczba wypoczywających wzrosła o ponad 1,6 tys. Zupełnie inaczej wygląda natomiast wielkość wypoczywających w pozostałych badanych godzinach. Druga kulminacja przypada na godz. 15⁰⁰—16⁰⁰ i jest ona wię-

Tabela VI

Półwyspu Helskiego (stan w dniach 6 i 10 VII 1983 r.)

sur la plage de la péninsule de Hel (le 6 et le 10 VII 1983)

Pomiar w dniu 10 VII w godz. 11 ⁰⁰ —12 ⁰⁰							
Evaluation faite le 10 VII dans les heures 11 ⁰⁰ —12 ⁰⁰							
wypoczywający wg grup wiekowych w %							
pourcentage des personnes prenant du repos selon l'age							
ogólna liczba wypoczywających nombre total de personnes prenant du repos	ogółem au total	wiek przedszkolny âge préscolaire	dzieci ze szkoły podstawowej élèves des écoles primaires	młodzież jeunesse	dorośli adultes	starcy vieillards	
897	100,0	16,5	10,3	27,0	43,6	2,6	
835	100,0	11,9	29,2	15,3	43,6	—	
1 194	100,0	18,2	16,0	22,5	41,5	1,8	
863	100,0	15,3	5,1	4,2	74,7	0,7	
773	100,0	20,3	9,2	13,5	56,9	0,1	
380	100,0	14,3	10,8	16,4	58,5	—	
2 174	100,0	12,0	18,4	18,1	50,4	1,1	
1 031	100,0	11,6	20,2	13,9	53,9	0,4	
1 916	100,0	8,0	19,6	5,9	65,7	0,8	
10 063	100,0	13,3	16,7	14,7	54,4	0,9	

ksza od dnia zwyczajnego o blisko 3,3 tys. osób. Najmniejsza frekwencja przypada w niedzielę na godz. 10⁰⁰—11⁰⁰, kiedy to zarejestrowano o ponad 1,5 tys. mniej wypoczywających niż w tych samych godzinach w dniu zwykłym. Różnice w globalnej liczbie wypoczywających pomiędzy dniem zwykłym a niedzielą należy tłumaczyć z jednej strony napływem pewnej liczby osób z zewnątrz (ruch weekendowy, odwiedziny dzieci przebywających na koloniach, przyjazd na określone imprezy — ogólnopolski zjazd naturystów itp.), z drugiej zaś udziałem, choć w niewielkim stopniu, w wypoczynku na plaży części stałych mieszkańców badanych miejscowości (zwłaszcza młodzież i młodsza generacja głównie w godzinach popołudniowych).

Odmienny rozkład liczby wypoczywających w czasie, w dzień zwykły i w niedzielę tłumaczyć należy uwarunkowaniami kulturowymi Polaków, którzy w niedzielne przedpołudnie uczestniczą w praktykach

religijnych. Duży udział wypoczywających na plaży w godzinach poobiednich w niedzielę należy tłumaczyć napływem przybyszów z zewnątrz, którzy pragną maksymalnie wykorzystać swój krótki, jednodzienny pobyt.

Rozkład przestrzenny liczby wypoczywających na różnych odcinkach badanej plaży jest bardzo zbliżony do zarejestrowanego w dzień zwyczajny. Najwięcej osób wypoczywało w niedzielę na odcinku VII plaży w Jastarni oraz w Juracie (odcinek IX). Znacznie wzrosła natomiast liczba wypoczywających na plaży w odcinkach III i IV. Był to jednak, wzrost indywidualny, związany z odbywającym się tego dnia na plaży koło Chałup, ogólnopolskim zjazdem naturystów (tab. V).

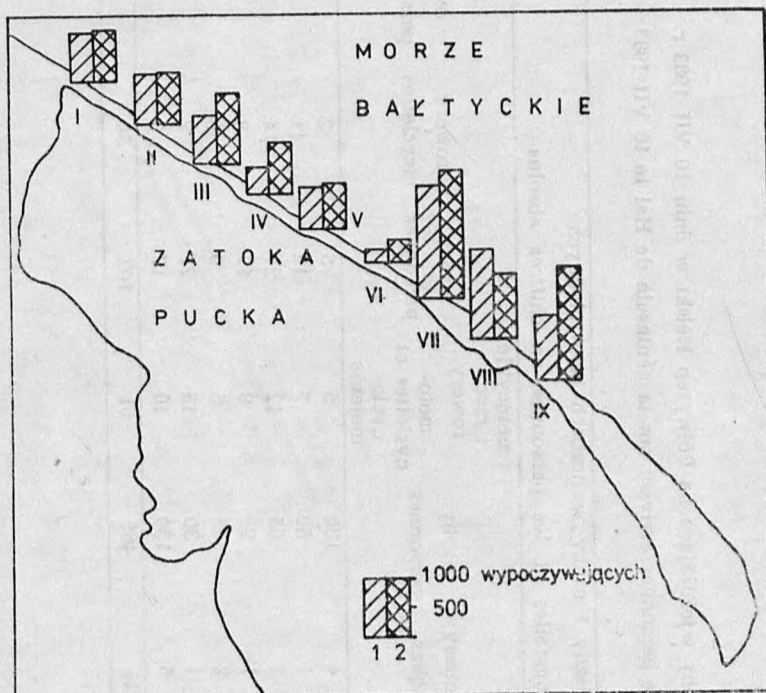
Analiza wypoczywających wg podstawowych grup wiekowych (tab. VI) umożliwia sformułowanie odpowiedzi na pytanie, kto wypoczywa w miejscowościach nadmorskich Półwyspu Helskiego³.

Pomiar przeprowadzony 6 lipca wykazał, iż wśród ogółu wypoczywających na plaży, zdecydowanie dominowali ludzie dorośli (52,8%), a udział dzieci w wieku szkolnym (17,2%) i przedszkolnym (16,1%) był zbliżony. Najmniejszą grupę stanowili ludzie w starszym wieku. Te ogólne proporcje zmieniają się i to dość zasadniczo w różnych odcinkach prowadzonego pomiaru, świadcząc o pewnej odrębności poszczególnych miejscowości. I tak w odcinku III dominowały dzieci w wieku szkolnym, które przebywały na kolonii w Chałupach oraz na obozie harcerskim w jednym z pobliskich campingów. W odcinku I i II znaczący był udział młodzieży mieszkającej na polach namiotowych. Odcinek IV (plaża naturystów) zdominowany był przez dorosłych, a najwięcej ludzi starych wypoczywało na plaży Juraty (odcinek IX) i Jastarni (odcinek VI—VIII).

Struktura procentowa udziału poszczególnych grup wypoczywających uległa dość dużym zmianom w drugim dniu pomiaru (10 lipca). Zwiększyła się w tym dniu dominacja ludzi dorosłych (54,4%), wzrósł także udział wypoczywającej młodzieży (14,7%). Znalazło to odbicie w strukturze wypoczywających na poszczególnych odcinkach plaży. Dorośli utracili bezwzględną dominację wśród wypoczywających na odcinkach I, II i III, gdzie wzrósł udział dzieci i młodzieży. Zmniejszył się również, choć nieznacznie, udział dorosłych wśród wypoczywających na odcinku IV, przy czym stało się to za sprawą wzrostu liczby małych dzieci.

³ Bardziej szczegółową analizę przeprowadzono tylko dla godz. 11⁰⁰—12⁰⁰, w której zanotowano na plaży największą liczbę wypoczywających. Dotyczy to obu dni pomiarowych.

Szczegółowa analiza zarówno wielkości i natężenia ruchu na plaży, jak również struktury płci i wieku wypoczywających pozwala na wyciągnięcie bardzo interesujących wniosków i potwierdza przydatność metody do badania ruchu turystycznego w miejscowościach nadmorskich. Przewidując napływ w niedzielę zwiększonej liczby osób prag-

Rys. 2. Wielkość ruchu wypoczynkowego na plażach Półwyspu Helskiego (pomiar 6 i 10 lipca 1983 r. godz. 11⁰⁰—12⁰⁰)

1 — dnia 6 lipca 1983 r. (środa), 2 — dnia 10 lipca 1983 r. (niedziela)

Grandeur du mouvement de repos sur les plages de la péninsule de Hel (évaluations faites le 6 et le 10 juillet entre 11⁰⁰ et 12⁰⁰ heures)

1 — le 6 juillet 1983 (mercredi), 2 — le 10 juillet 1983 (dimanche)

nących wypoczywać w badanych miejscowościach równoległe z pomiarami na plaży, przeprowadzono pomiar ruchu na jedynej drodze kołowej prowadzącej na półwysep. Pomiar wykonany został przy bramie wjazdowej do Nadmorskiego Parku Krajobrazowego na Półwyspie Helskim w godz. od 9¹⁵ do 16⁰⁰ (tab. VII).

Pomiar ten okazał się pomocnym do wyjaśnienia zwiększonego napływu osób wypoczywających, zarejestrowanych na plaży w niedzielę. Zakładając, iż celem podróży dla zdecydowanej większości przy-

Tabela VII

Pojazdy mechaniczne i osoby wjeżdżające na Półwysep Helski w dniu 10 VII 1983 r.
 Nombre d'automobiles et de personnes arrivant sur la péninsule de Hel le 10 VII 1983

Godziny Heures	Pojazdy i osoby w liczbach bezwzględnych Les d'automobiles et les personnes en chiffres absolus								Ogółem osób Total de personnes
	samochody osobowe voitures	osoby personnes	autobusy autobus	osoby personnes	motocykle i moto- rowery moto- cyclettes et cyclo- moteurs	osoby personnes	rowery bicyclettes	osoby personnes	
9 ⁰⁰ —10 ⁰⁰	115	363	4	130	5	5	2	3	501
10 ⁰⁰ —11 ⁰⁰	142	369	1	50	7	12	11	12	443
11 ⁰⁰ —12 ⁰⁰	110	346	2	55	12	21	14	14	436
12 ⁰⁰ —13 ⁰⁰	83	235	1	25	9	17	8	9	286
13 ⁰⁰ —14 ⁰⁰	54	187	2	45	5	9	9	11	252
14 ⁰⁰ —15 ⁰⁰	78	291	1	30	13	21	7	7	349
15 ⁰⁰ —16 ⁰⁰	73	248	5	130	10	17	3	3	398
Ogółem	655	2 039	16	465	61	102	54	59	2 665

Źródło: Pomiar terenowy.

jeżdżających w dniu świątecznym na Półwysep Helski jest wyciecznik, łatwo wyliczyć iż do godz. 12⁰⁰, kiedy to zarejestrowano największą liczbę przebywających na plaży, przybyło do badanych miejscowości blisko 1400 osób⁴.

Celem weryfikacji poprawności metody pomiaru wypoczywających na plaży dla określenia wielkości ruchu turystycznego w badanych miejscowościach nadmorskich, a tym samym dla charakterystyki ich sezonowych funkcji, porównano wyniki uzyskane przy zastosowaniu obu metod (tab. VIII). Porównanie to ujawnia pewne rozbieżności.

Tabela VIII

Ruch turystyczny w miejscowościach nadmorskich Półwyspu Helskiego
(stan w lipcu 1983 r.)

Mouvement touristique dans les localités maritimes de la péninsule de Hel
(en juillet 1983)

Miejscowość Localité	Liczba stałych mieszkańców Nombre d'habitants constants	Ruch turystyczny określony metodą rejestracji bazy noclegowej (liczba miejsc) Mouvement touristique évalué à l'aide de l'enregistrement de la base de couchage (nombre de places)	Ruch turystyczny określony metodą pomiaru bezpośredniego na plaży (liczba osób) Mouvement touristique évalué à l'aide de l'estimation directe sur la plage (nombre de personnes)		Różnica pomiędzy liczbą miejsc noclegowych a liczbą wypoczywających na plaży Différence entre le nombre de places et celui de personnes prenant du repos sur la plage	
			6 VII godzina heures 11 ⁰⁰ —12 ⁰⁰	10 VII godzina heures 11 ⁰⁰ —12 ⁰⁰	6 VII godzina heures 11 ⁰⁰ —12 ⁰⁰	10 VII godzina heures 11 ⁰⁰ —12 ⁰⁰
Jurata	507	1 836	1 189	1 916	-647	+80
Jastarnia	2 464	3 230	3 605	3 585	+375	+355
Kuźnica	629	171	707	773	+536	+602
Chałupy	354	2 102	2 094	2 892	-8	+790
Ogółem	3 954	7 339	7 595	9 166	+256	+1 827

Z r ó d ł o: Badania terenowe.

⁴ Charakter weekendowy przyjazdów niedzielnych potwierdzają wyniki pomiarów. W całym okresie obserwacji zarejestrowano łącznie 599 wjeżdżających pojazdów mechanicznych, z czego aż 417 (blisko 70%) pochodziła z woj. gdańskiego, czyli z najbliższych okolic;

W przypadku Juraty pomiar na plaży z dnia 6 lipca wykazał dużo mniejszą liczbę wypoczywających niż istniejąca tam liczba miejsc noclegowych, natomiast pomiar niedzielny — niewielką nadwyżkę plażowiczów. Przyczyny tej rozbieżności zdają się wynikać z niedoskonałości pomiaru, którym objęto tylko plażę od strony otwartego morza. Tymczasem Jurata, jako jedyna z badanych miejscowości, posiada dobrze zagospodarowane wybrzeże od strony zatoki (m. in. molo), które jest miejscem wypoczynku dla części wczasowiczów tej miejscowości. Również zagospodarowanie tej miejscowości (alejki spacerowe, ławki, kwietniki itp.), założonej jako kąpielisko morskie, umożliwia wypoczynek, zwłaszcza w bardzo upalne dni (a takim był m. in. 6 lipca) bez korzystania z plaży. Dotyczy to szczególnie starszej wiekiem części wypoczywających, którzy w Juracie stanowili w lipcu 1983 r. dość znaczna grupę. Nadwyżkę wypoczywających na plaży Juraty w niedzielę 10 lipca należy tłumaczyć zwiększonym jednodniowym napływem turystów z zewnątrz. Zupełnie inną sytuację prezentują wyniki pomiaru przeprowadzone dla Jastarni i Kuźnicy. W miejscowościach tych oba pomiary wypoczywających na plaży wykazały znaczną nadwyżkę nad zarejestrowaną liczbą miejsc noclegowych.

W wyjaśnieniu tego stanu szukać należy w niepełnej rejestracji miejsc noclegowych, zwłaszcza — czy wyłącznie — w kwaterach prywatnych, o czym była już kilkakrotnie mowa. Szczególnie jaskrawo sytuacja ta uzewnętrznia się na przykładzie Kuźnicy, która nie dysponuje innymi miejscami noclegowymi poza kwaterami prywatnymi. Tak więc w obu miejscowościach uznać należy, iż pomiar wypoczywających na plaży daje dokładniejszą, bardziej zbliżoną do rzeczywistości, wielkość ruchu turystyczno-wypoczynkowego niż bilans miejsc noclegowych.

Wniosek ten znajduje również potwierdzenie w przypadku Chałup, gdzie wynik pomiaru na plaży w dniu 6 lipca jest dokładniejszym odzwierciedleniem liczby znajdujących się tam miejsc noclegowych. Różnica zaobserwowana w dniu 10 lipca wynika z jednorazowego przyjazdu dużej grupy osób z zewnątrz, która w tym dniu uczestniczyła w ośrodkowym zjeździe turystów.

Przeprowadzone badanie rejestracji bazy noclegowej oraz bezpośredniego pomiaru wypoczywających na plaży wskazuje, iż w przypadku miejscowości nadmorskich, dysponujących bazą noclegową kwater prywatnych, znacznie dokładniejsze wyniki daje drugą z wymienionych metod. Pomiar wypoczywających na plaży, przy zachowaniu omówionych wcześniej zasad (pogoda plażowa, pomiar na całej długości użytkowanej przez miejscowość plaży, właściwa organizacja i technika prowadzonych pomiarów itp.), może być uznany jako metoda pozwalająca

w stosunkowo krótkim czasie w miarę dokładnie określić wielkość ruchu turystycznego w miejscowościach nadmorskich, a tym samym zidentyfikować ich funkcję turystyczno-wypoczynkową⁵.

3. FUNKCJA TURYSTYCZNO-WYPOCZYNKOWA MIEJSCOWOŚCI NADMORSKICH PÓŁWYSPU HELSKIEGO

Analiza wielkości ruchu turystycznego wykonana w sezonie letnim pozwala na charakterystykę miejscowości, które obok funkcji podstawowych wzbogacają się w okresach letnich o dodatkową funkcję obsługi ludności przybywającej tu na wypoczynek.

Dla określenia tej dodatkowej, sezonowej funkcji, wytypowano osiem mierników wynikających z badań ruchu turystycznego, jego wielkości, charakteru i struktury. Mierniki te zestawiono w tab. IX, a następnie wykorzystano przy konstrukcji typogramu, za pomocą którego przedstawiono charakter i cechy przewodnie funkcji turystyczno-wypoczynkowej miejscowości nadmorskich Półwyspu Helskiego (tab. X). Typogram skonstruowano wg zasad omówionych w pracach J. Kostrowickiego (1972) i S. Liszewskiego (1977).

Jurata. W świetle przeprowadzonej analizy jest to jedyna z badanych miejscowości, w której funkcja wypoczynkowa dominuje przez cały rok. Świadczy o tym charakter bazy noclegowej, którą tworzą ośrodki wypoczynkowe w 80% czynne cały rok. Daje to bardzo dużą ilość potencjalnych osobodni, którą dysponuje ta miejscowość (tab. II).

O znaczącej roli tej funkcji świadczy również wysoki wskaźnik obciążenia stałych mieszkańców Juraty liczbą turystów (3,6), który z niewielkimi tylko wahaniami trwa tu przez cały rok. Wypoczywający w Juracie mają najgorsze ze wszystkich badanych miejscowości warunki pobytu na plaży. Wynika to z jej niewielkiej szerokości oraz ograniczonej od strony wschodniej dostępności. Potwierdzają to najwyższe wskaźniki obciążenia (tab. IX). W Juracie wypoczywają głównie ludzie dorośli i starcy przebywający w nielicznym towarzystwie małych dzieci.

Jastarnia. Jest to miejscowość dysponująca różnorodną bazą noclegową z przewagą sezonowo otwartych ośrodków wypoczynkowych. Wielkość miejscowości, a także status administracyjny miasta powoduje, iż obciążenie stałych mieszkańców turystami jest stosunkowo niewielkie (1,5) i ograniczone do sezonu letniego. Warunki wypo-

⁵ Jeszcze dokładniejsze wyniki można uzyskać dokonując pomiaru wypoczywających na plaży za pomocą zdjęć lotniczych. Niestety metoda ta jest bardzo kosztowna.

Mierniki funkcji turystyczno-wypoczynkowej miejscowości nadmorskich
Półwyspu Helskiego w świetle badań ruchu turystycznego

Indicateurs de la fonction touristique et de repos des localités maritimes
de la péninsule de Hel à la lumière du mouvement touristique

Miejscowość Localité	Liczba stałych mieszkańców Nombre d'habitants constants	Struktura bazy noclegowej w % liczby miejsc Structure de la base de couchage; pourcentage du nombre de places				Obciążenie stałych mieszkańców liczbą turystów ^a (liczba turystów na mieszkańca) Nombre de touristes échantonnant sur un habitant constant	Obciążenie plaży przez turystów ^b Charge d'une plage par les touristes		Wypoczywający na plaży 6 VII 1983 Personnes se reposant sur la plage le 6 VII 1983		
		ośrodki wypoczynkowe centres de repos	pola namiotowe i campingi tentes et campings	kwatery prywatne logements privés	Obciążenie stałych mieszkańców liczbą turystów ^a (liczba turystów na mieszkańca)		wypoczywający na 100 mb plaży les personnes se reposant sur la longueur de 100 m de plage	powierzchnia plaży w m ² na 1 osobę superficie de la plage échantonnant sur une personne en m ²	dzieci szkolne i młodzież (%) pourcentage des écoliers et de la jeunesse	dorośli i starcy (%) pourcentage des adultes et des enfants à l'âge préscolaire	stosunek przedszkolaków do dorosłych i starców rapport entre les enfants à l'âge préscolaire et les vieillards
Jurata	507	88,3	—	11,7	3,6	63,4	34	23,6	76,4	1:3,5	
Jastarnia	2 464	62,8	3,1	34,1	1,5	47,0	123	28,6	71,4	1:4,0	
Kuźnica	629	—	—	100,0	1,1	24,6	141	18,4	81,6	1:2,0	
Chałupy	354	5,8	83,7	10,5	5,9	23,4	134	41,2	58,8	1:4,0	
Ogółem	3 954	51,4	25,3	23,3	2,1	35,6	104,7	30,3	69,7	1:3,5	

^a Za podstawę wyliczenia wskaźnika przyjęto pomiar wypoczywających na plaży wykonany w dniu 6 VII 1983 r. w godzinach 11,00—12,00 w miejscowościach: Jastarnia, Kuźnica i Chałupy. Dla Juraty za podstawę do wyliczenia wskaźnika przyjęto liczbę miejsc noclegowych, bowiem wykonany pomiar wypoczywających na plaży tej miejscowości nie obejmował części plaży od strony Zatoki Puckiej.

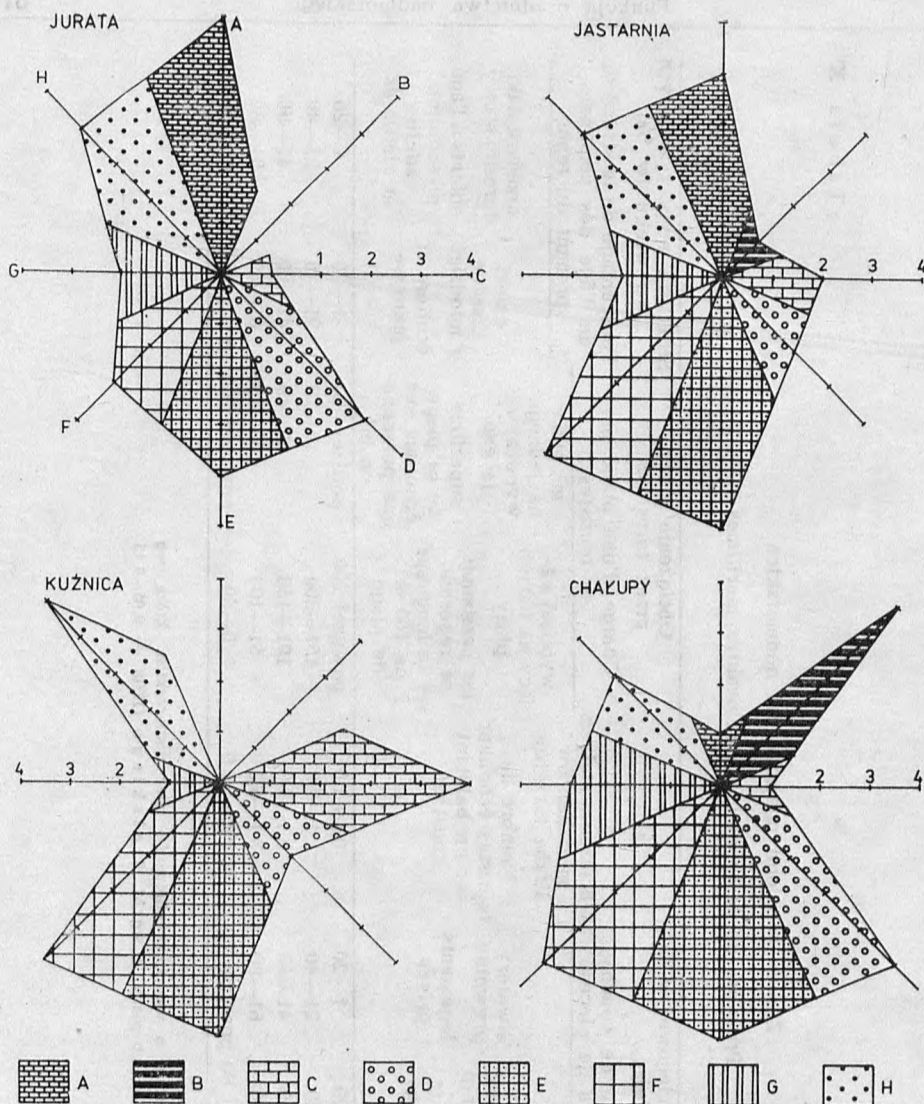
^b Obliczono na podstawie pomiaru w dniu 6 VII 1983 r. w godzinach 11,00—12,00.

Tabela X

Zasady typologii miejscowości nadmorskich
Principes de la typologie des localités maritimes

Klasa Classe	Struktura bazy noclegowej w % liczby miejsc Structure de la base de couchage en % du nombre de places			Obciążenie stałych mieszkańców liczbą turystów Nombre de touristes échouant sur un habitant constant	Obciążenie plaży przez turystów ^a Charge d'une plage par les touristes		Struktura wypoczywających wg wieku (w %) Pourcentage de la structure de l'âge des personnes prenant du repos	
	ośrodki wypoczyn- kowe centres de repos	pola namiotowe i campingi tentes et campings	kwatery prywatne logements privés		wypoczywa- jący na 100 mb plaży les personnes se reposant sur la longueur de 100 m de plage	m ² plaży na jednego wypoczywa- jącego superficie de la plage échouant sur une personne en m ²	dzieci szkolne i młodzież écoliers et jeunesse	przedszkolaki, dorośli i starcy enfants à l'âge préscolaire, adultes et vieillards
1	1—20	1—20	1—20	0,1—1,0	powyżej 200	poniżej 10	1—20	1—20
2	21—40	21—40	21—40	1,1—2,0	151—200	10—19	21—40	21—40
3	41—60	41—60	41—60	2,1—3,0	101—150	20—49	41—60	41—60
4	61—80	61—80	61—80	3,1—5,0	51—100	50—100	61—80	61—80
5	powyżej 80	powyżej 80	powyżej 80	powyżej 5,0	0—50	powyżej 100	powyżej 80	powyżej 80

^a Wartości minimalne ustalono w oparciu o wskaźniki chłonności plaż nadmorskich, która wg A. Zeniuka (1967) wynosi 200 osób na 100 mb plaży, a wg M. Stalskiego (1970) — 0,05—0,15 osoby na m² plaży.

Rys. 3. Typogramy funkcji turystyczno-wypoczynkowej miejscowości Półwyspu Helskiego (stan w lipcu 1983 r.)

Struktura bazy noclegowej w % liczby miejsc: A — Ośrodki wypoczynkowe, B — Pola namiotowe i campingi, C — Kwatery prywatne, D — Obciążenie stałych mieszkańców liczbą turystów; Obciążenie plaży przez turystów, E — Wypoczywający na 100 mb plaży, F — Powierzchnia plaży w m² na wypoczywającego; Struktura wypoczywających według wieku w %: G — Udział dzieci i młodzieży, H — Udział przedszkolaków, dorosłych i starców wśród wypoczywających

Typogrammes de la fonction touristique et de repos des localités de la péninsule de Hel (en juillet 1983)

Structure de la base de couchage. Pourcentage du nombre de places: A — Centres de repos, B — Tentes et campings, C — Logements privés, D — Nombre de touristes échouant à un habitant permanent; Touristes sur la plage: E — Nombre de personnes prenant du repos sur la longueur de 100 m de plage, F — Superficie de la plage échouant à une personne prenant du repos, G — Participation des enfants et de la jeunesse, H — Participation des enfants à l'âge préscolaire, des adultes et des vieillards parmi les personnes prenant du repos

czynku na plaży są bardzo dobre. Wypoczywają tu ludzie dorośli i starcy z niewielką ilością małych dzieci, a udział dzieci w wieku szkolnym i młodzieży jest dość znaczny (29⁰/₀). Jastarnię należy zaliczyć do typu miejscowości, w których funkcja turystyczno-wypoczynkowa odgrywa w sezonie letnim znaczącą rolę, koegzystując z szeroko rozumianą funkcją usługową (ośrodek usługowy dla znacznej części Półwyspu Helskiego).

Kuźnica. Zupełnie odmienny charakter przyjmuje funkcja turystyczno-wypoczynkowa w tej miejscowości, w której jedyną bazę noclegową tworzą kwatery prywatne. Ograniczona wielkość tej bazy (wieś należy do średnich jednostek osadniczych) powoduje, iż wskaźnik obciążenia stałych mieszkańców występuje tylko w sezonie i jest stosunkowo niski (1,1). Miejscowość dysponuje najlepszymi warunkami wypoczynku na plaży (małe obciążenie). Wśród wypoczywających zdecydowanie dominują ludzie dorośli lub starcy z małymi dziećmi. Duży udział dzieci w wieku przedszkolnym (na dwoje dorosłych przypada jedno dziecko) świadczy, iż jest to miejscowość, w której preferuje się wypoczynek rodzinny. W Kuźnicy proporcjonalnie najmniej wypoczywa dzieci w wieku szkolnym i młodzieży, która stanowi zaledwie 18⁰/₀.

Chałupy. Funkcja turystyczno-wypoczynkowa tej miejscowości ma charakter wybitnie sezonowy i pozostaje w ścisłym związku z warunkami atmosferycznymi. Jest to związane z podstawową bazą noclegową, którą tworzą tu pola namiotowe i campingi. Duża pojemność tych obiektów powoduje, iż w okresach dobrej pogody jest tu bardzo wysokie obciążenie turystami. Warunki wypoczynku na plaży dobre. W Chałupach proporcjonalnie wypoczywa największa ilość dzieci w wieku szkolnym i młodzieży, co wiąże się z dostępnością miejscowej bazy noclegowej.

Przeprowadzona, w oparciu o analizę ruchu turystycznego, charakterystyka miejscowości nadmorskich Półwyspu Helskiego, wykazała ich zróżnicowanie. W Juracie funkcja ta stanowi podstawę egzystencji w okresie całego roku, w Jastarni ma charakter sezonowy koegzystując z innymi funkcjami. Kuźnica jest typową, sezonową wsią letniskową dla rodzin, a Chałupy tworzą centrum wypoczynku biwakowego na Półwyspie Helskim (pola namiotowe i campingi), co w największym stopniu związane jest nie tylko z sezonem letnim, ale również z konkretnymi warunkami pogodowymi.

Przeprowadzone badania dają pozytywną odpowiedź na przedstawione hipotezy badawcze, wykazały one bowiem przydatność analizy ruchu turystycznego, a zwłaszcza bezpośredniego pomiaru wypoczywa-

jących na plaży, dla określenia funkcji sezonowych, o jakie wzbogacają się miejscowości nadmorskie głównie w okresie letnim.

PISMIENICTWO

- Batorowicz Z., 1970, *Morfologia osadnictwa rybackiego na wybrzeżu puckim*, „Zeszyty Naukowe UE”, seria II, z. 38.
- Borowik J., 1964, *Województwo gdańskie. Zarys geograficzno-gospodarczy*, Warszawa.
- Drzewiecki M., 1980, *Rola turystyki w rozwoju ekonomicznym wsi pomorskich*, Instytut Turystyki.
- Dziewoński K., 1971, *Baza ekonomiczna i struktura funkcjonalna miast. Studium rozwoju pojęć, metod i ich zastosowania*, „Prace geograficzne”, nr 87.
- Głównia J., 1978, *Układy regionalne ruchu turystycznego*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Turystyki”, t. 5, nr 6.
- Jackowski A., 1981, *Typologia funkcjonalna miejscowości turystycznych (na przykładzie województwa nowosądeckiego)*, Kraków, Rozprawy habilitacyjne nr 53.
- Jerczyński M., 1977, *Funkcje i typy funkcjonalne polskich miast (Zagadnienia dominacji funkcjonalnej)*, „Statystyka Polski”, nr 85.
- Kostrowicki J., 1972, *Próba typologii rolnictwa świata*, „Przegląd Geograficzny”, t. 44, z. 3.
- Leszczycka W., 1939, *Ruch uzdrowiskowo-letniskowy w województwie pomorskim w sezonie letnim 1938*, „Komunikaty Studium Turyzmu UJ”, z. 16.
- Leszczycki S., 1939, *Rozwój ruchu uzdrowiskowego w Polsce*, „Turizm Polski”, nr 6.
- Liszewski S., 1977, *Tereny miejskie a struktura przestrzenna Łodzi*, „Zeszyty Naukowe UE”, seria II, z. 15.
- Łazarek R., 1964, *Ruch turystyczny w 49 miejscowościach turystycznych w Polsce w okresie 14 V—16 IX 1963 r.*, „Ruch Turystyczny”, nr 1(13).
- Matczak A., 1982, *Funkcja wypoczynkowa strefy podmiejskiej Łodzi (maszynopis pracy doktorskiej w IGEiOP Uniwersytetu Łódzkiego)*.
- Ostrowski S., 1972, *Ruch turystyczny w Polsce*, „Sport i Turystyka”, Warszawa, nr 5.
- Polówna K., 1937, *Porty rybackie w Jastarni i w Wielkiej Wsi*, „Czasopismo Geograficzne”, t. 15, z. 3.
- Stalski M., 1970, *Metoda określania chłonności turystycznej wybranego obszaru*, „Przegląd Geograficzny”, t. 42, z. 4.
- Warszyńska J., 1970, *Waloryzacja miejscowości z punktu widzenia atrakcyjności turystycznej (zarys metody)*, „Zeszyty Naukowe UJ”, Prace Geograficzne, z. 27.
- Warszyńska J., 1974, *Ocena zasobów środowiska naturalnego dla potrzeb turystyki (na przykładzie woj. krakowskiego)*, „Zeszyty Naukowe UJ”, Prace Geograficzne, z. 36.
- Węglińska A., 1986, *Zmiany zachodzące pod wpływem funkcji letniskowo-wypoczynkowej na obszarze Jastarni i Juraty*, maszynopis, praca magisterska wykonana w Zakładzie Geografii Miast i Turyzmu IGEiOP Uniwersytetu Łódzkiego.

Zeniuk A., 1967, *Wpływ hipotezy krajowej rozwoju wyciecznika na zagospodarowanie przestrzenne wczasów i turystyki w woj. nadmorskich*, Kraków—Wrocław.

Prof. dr hab. Stanisław Liszewski
Zakład Geografii Miast i Turyzmu
Instytutu Geografii Ekonomicznej
Organizacji Przestrzeni
Uniwersytetu Łódzkiego
al. Kościuszki 21
90-418 Łódź

Wpłynęło:
23 lipca 1987 r.

RÉSUMÉ

Dans l'article, on a essayé de déterminer la grandeur et l'importance de la fonction touristique de la colonisation maritime de la péninsule de Hel. Les colonies maritimes du terrain examiné ont la structure fonctionnelle qui change avec les saisons. En dehors des fonctions fondamentales, souvent traditionnelles (tabl. I) elles s'enrichissent, en été, d'une fonction supplémentaire du service du mouvement touristique et de repos. Cette fonction devient primordiale dans la période de son intensification, et son importance économique et sociale s'allonge dans le temps. La grandeur du mouvement d'arrivée sur ce terrain est, selon l'auteur, la meilleure évaluation de cette fonction.

L'examen détaillé a embrassé 4 localités de la péninsule de Hel: Chałupy, Kuźnica, Jastarnia et Jurata dans leurs limites physionomiques. Les recherches ont été faites pendant la saison d'été en 1983; deux méthodes indépendantes ont été appliquées. L'une d'elles consistait en revue et étude minutieuse des lieux de couchage dans les localités citées, l'autre — en évaluation directe du nombre de personnes se reposant sur la plage. On a dressé l'inventaire de tous les lieux de couchage dans les centres de repos des localités examinées (tabl. II), sous les tentes, sur les terrains de camping et dans les maisons privées (tabl. III). Après avoir additionné le nombre de toutes les places de couchage, on a constaté, que Jurata, Jastarnia, Kuźnica et Chałupy en avaient 7339 (tabl. IV); on peut donc conclure qu'au moins autant de personnes se reposent chaque jour dans ces localités.

L'inventaire dressé des places de couchage, pour les causes indépendantes des chercheurs, n'a pas pu être complet. Cela se rapporte surtout aux places dans les maisons privées, pas soumises à l'enregistrement officiel, car la population locale préfère se taire ou parler du louage à contrecœur. Cela a borné l'exactitude du nombre de personnes prenant du repos dans les localités examinées, obtenu à l'aide de la méthode d'inventaire. Les chercheurs ont été forcés à tenter de trouver d'autres méthodes, plus dignes de foi.

En partant du principe que tous, ou la plupart décidée des personnes se reposant dans les localités maritimes pendant les chaleurs et les jours ensoleillés profitent de la plage, on a fait des évaluations directes du nombre de personnes s'y reposant, en définissant aussi la structure simplifiée d'âge, celle de sexe et les variations dues au temps. L'examen a été fait entre 10 heures et midi et entre 14 et 16 heures, le 6 juillet (mercredi) et le 10 juillet (dimanche) 1983. Les deux jours étaient pleins de soleil, propices aux bains de mer.

Les résultats de ces évaluations sont présentés par les tableaux V, VI et VIII. Ils démontrent que pendant le jour de la semaine (6 juillet) 7595 personnes ont pris du repos, tandis que le dimanche (10 juillet) — 9166 (tabl. VIII). En confrontant les résultats de l'analyse de la grandeur touristique obtenus à l'aide de la méthode d'inventaire et de celle d'évaluation, on constate que la méthode d'évaluation donne des effets meilleurs et plus dignes de foi.

La grandeur, la structure et l'intensification du mouvement touristique ont rendu possible de déterminer la fonction touristique et de repos des localités examinées que présentent graphiquement les typogrammes et le tabl. IX.

L'analyse présentée a démontré des différences entre les localités maritimes de la péninsule de Hel.

A Jurata la fonction touristique et de repos constitue la base d'existence pendant toute l'année, à Jastarnia, elle a un caractère saisonnier et coexiste avec d'autres fonctions — celles administratives et de service avant tout. Kuźnica est un village estival saisonnier prêt pour organiser le repos de famille. Le village de Chałupy constitue le centre de bivouac dans la péninsule de Hel, ce qui se lie non seulement avec la saison d'été, mais aussi avec le temps concret pendant la saison.

Traduit Lucjan Kowalski

SUMMARY

In the article an attempt has been made to determine the importance of the seaside settlements on the Hel Peninsula and the magnitude of tourist traffic. The seaside settlements of the investigated area have a seasonal changing functional structure. Beside the basic, often traditional functions (table 1), in summer they take over the additional function of serving the holiday and tourist traffic. In the pitch period this additional function becomes a leading one, and its economic and social importance gets extended in time. The best measure of this function is, in the opinion of the author, the magnitude of the tourist traffic in the area.

The detailed investigations covered four localities of the Hel Peninsula: Chałupy, Kuźnica, Jastarnia and Jurata, in their physiognomic boundaries. The investigations were done in the summer season 1983, applying two different methods.

One of the methods was based on listing of accommodation facilities in the localities, the other one was based on direct counting of persons staying on the beach.

The listing of places of accommodation covered all holiday centres in the investigated localities (table 2), camping grounds, camping-sites and private lodgings (table 3). Summing all these places it was found that the total accommodation in 1983 at Jurata, Jastarnia, Kuźnica and Chałupy was 7,339, which can be interpreted that in the high summer season it is the minimum number of people staying everyday at the localities.

The listing of accommodation facilities could not be complete, for reasons independent from the investigators. It was mostly the matter with private lodgings, which were not officially registered, and the owners would hardly admit renting them. This fact limited the accuracy of the number of people staying in the localities, received according to the listing method, and was the reason for looking for other more reliable methods.

Assuming that all or a vast majority of people staying at the seaside localities attend the beach on hot sunny days, direct counting of persons staying on the beach was done, determining their number, simplified age structure, sex structure, and time changes. The investigation was done between 10 and 12 a.m. and 2—4 p.m. on sunny days, fit for sun-bathing, on 6th July (Wednesday) and 10th July (Sunday 1983).

The results of the counts have been set in tables 5, 6, 8. They indicated that on a work-day the beaches of the four localities were attended by 7,595 persons (6th July) and on Sunday by 9,166 persons (10th July) — table 8. Confronting the results of the magnitude of tourist traffic according to the listing method and the counting method it was admitted that the latter method gives better, more reliable results.

The magnitude, structure and intensity of tourist traffic became the basis for determination of touristic-recreational function of the investigated localities, which is graphically presented in typograms and in table 9.

The presented analysis revealed a differentiation of the investigated seaside localities on the Hel Peninsula.

At Jurata the touristic-recreational function is the basis of subsistence for inhabitants during all the year. At Jastarnia it has a seasonal character, coexisting with other functions, particularly administrative function and services. Kuźnica is a typical village providing seasonal holidaymakers accommodation, notably for whole families. Chałupy is a centre of camping recreation on the Hel Peninsula, which is mostly connected not only with the summer season but also with actual weather situation.

Translated by Ludwik Lamentowski